

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

HOSPITÁL
KUKS

HET HOSPITAAL KUKS

hospitaal Kuks

544 43 Kuks

tel. : +420 499 692 161

GSM: +420 724 663 535

e-mail: kuks@npu.cz

[http:// www.hospital-kuks.cz](http://www.hospital-kuks.cz)

FB: Hospitál KUKS – národní kulturní památka

Instagram: @hospitalkuks

Welkom bij de rondleiding in het hospitaal Kuks. Houdt u in de loop van de rondleiding a.u.b. aan de volgende instructies:

- *zet het belsignaal van uw telefoon af*
- *blijf de hele tijd bij uw groep*
- *in de interieurs mag u niet drinken en niet eten*
- *u mag wel foto's maken op voorwaarde dat u geen flitsgebruikt*
- *wees stil, verstoor het uitleg van de gids niet*

Wij danken u voor uw begrip! We hebben het volste vertrouwen, dat u van de rondleiding zult genieten.

Het hospitaal Kuks diende in de jaren 1743 – 1945 als het tehuis voor de oudere mannen uit de omgeving en was verbonden met het klooster van de barmhartige broeders en met het ziekenhuis.

KUKS

Kuks is één van de meest belangwekkende Barock monumenten op het grondgebied van de Tsjechische Republiek. Eind 17de eeuw is hier in het dal boven een waterbron, waarvan het water al van ouds als genezend werd beschouwd, een monumentaal kuuroord gesticht aangevuld met een hospitaal voor de ex-militairen uit de omgeving.

Deze spectaculaire daad is volgens de wens van de heer van Kuks, de graaf Franz Anton von Spork, uitgevoerd door de grootste kunstenaar van het Barock, zoals de architect Giovanni Battista Alliprandi, de beeldhouwer Matyas Bernard Braun of de schilder Petr Brandl. Het kuuroord is met de vele ongekende attracties (Italiaanse opera, Bengaalse vuren op de Elbe, parken met wild, wedstrijdbanen, fonteinenvul met wijn e.d.) aan het begin van de 18de eeuw het centrum geworden van het vermaak van de welgestelde kringen van de toenmalige Bohemen.

Het roem van het kuuroord is voornamelijk gebaseerd geweest op de vurige persoonlijkheid van de stichter daarvan, wiens nakomenlingen verliezen na het jaar 1738 interesse in de exploitatie van het kuuroord. De monumenten gesticht door von Spork verpauperen langzaam, Kuks verandert in een stil dorpje met Duitse bevolking, en aan zijn toenmalige pracht doet alleen nog het hospitaal van de barmhartige broeders denken, omringd door de wereldparels van de Barocke beeldhouwkunst in de vorm van de alegoriën van de beeldhouwer Braun die de Deugden en de Ondeugden weergeven. Het is het enige monument van dit soort in de Tsjechische Republiek en het bewijs van de christelijke liefdadigheid ten tijden van het Barock.

Tussen de jaren 2013 en 2015 is het monument onderworpen aan een kostbaar herstel gefinancierd uit de middelen van het Europese Fonds voor de Regionale Ontwikkeling en uit de staatsbegroting in het kader van het Geïntegreerde Operationele Programma.

HET BEGIN VAN DE RONDLEIDING:

SCHILDERIJENGALERIJ VAN DE FAMILIE VON SPORK EN SWEERTS-VON SPORK

Van de toenmalige inrichting van het hospitaal is maar een fragment bewaard gebleven. De volgende twee ruimtes tonen om die reden in plaats van de oorspronkelijke kamers de geschiedenis van Kuks en van zijn eigenaars.

De familie van de stichters van het hospitaal kwam uit Noord Duitsland, uit Westfalen, waar rond 1595 hun grootvader geboren is – **Jan von Spork** (*schilderij nr. 1, beeltenis met een oorlogscene op de achtergrond van George Willem Neunhertz, uit 1725*). Als een boerenzoon is hij tijdens de dertigjarige oorlog in het leger gegaan, hij vocht aan de verschillende kanten en heeft zich opgewerkt van een trommelaar tot de generaal van de Oostenrijkse rijk. Na de overwinning op de Turken in het jaar 1664 in de slag bij de heilige Gotthard in Hongarije verkreeg hij omvangrijke bezittingen in Tsjechië. Voor zijn verdiensten is hij door de keizer Leopold de Iste verheven tot de titel van de rijksgraaf. In het jaar 1664 kocht hij het landgoed Choustníkovo Hradiště.

Zijn jonge echtgenote **Eleonora** (*schilderij nr. 2, Barocke copie van het portret van Ignatius Kapoun van het jaar 1680*) is overleden tijdens een van de trektochten van de generaal naar de Nederlanden, waar zij bij de Dominicanen in Valenciennes begraven is. Het schedel van zijn moeder heeft de jonge graaf von Spork meegebracht van zijn kavalierstocht door Europa en hij heeft het in zijn Praagse paleis tentoongesteld. Het is een bewijs van de Barocke cultus van de dood, die dan ook één van de kenmerken is van het hospitaal Kuks. Het schedel kunt u bij het raam zien.

De oudere zoon van de generaal **Franz Anton von Spork**, de erfgenaam van dit landgoed, is één van de voornaamste hovelingen van het Tsjechische Barock, de stichter van het kuuroord en van de hospitaals in Kuks en Konojedy. Hij heeft als de opdrachtgever vele monumenten achterlaten en dat in alle kunstgebieden van het Barock (van architectuur en beeldhouwkunst tot aan de theater en boekdrukkunst), waarbij hij in zijn koortsachtige activiteit gedreven is door het streven naar de gelijke positie als die die de oude familieadel had, die hem wegens de te lage afkomst van zijn vader nooit volledig heeft geaccepteerd.

Hij is hier afgebeeld op twee portretten: op leeftijd van 1 jaar in de Fransiscaanse kleding (*schilderij nr. 3, anoniem, van 1663*) en op latere leeftijd (*schilderij nr. 4, van Daniel Třešňák, van 1725*).

Franz Anton von Spork heeft geen mannelijke opvolger gehad. In het jaar 1718 adopteerde hij zijn neef **Franz Karel Rudolf von Sweerts und Reist**, die zo de stichter is geworden van de nieuwe familielijn Sweerts-von Spork. (*schilderij nr.5, portret in jagerskleding, rond 1735*)

Zijn vrouw **Anna Katerina** (*schilderij nr. 6*) heeft het hospitaal van Kuks geopend, die in het jaar 1743 uit het eigendom van de familie in de handen van de Stichting van het hospitaal van de graaf F. A. von Spork is gekomen.

Na hun dood gaat de familie snel achteruit en verliest stapgewijs alle landgoederen.

De familie Sweerts-von Spork sterft uit in de mannelijke lijn door het gezin van de majoor **Gustav Adolf en zijn zoon Hubert** (*schilderij nr.7 en foto nr. 8*) na het jaar 1945.

Het meubilair is afkomstig uit de woning van de laatste graven van Kuks.

De tegelkachel is uit de tweede helft van de 18de eeuw.

ZAAL MET HET MODEL VAN HET DAL VAN KUKS

Het kuuroord van Kuks begon Franz Anton von Spork te ontwikkelen als een eigen wereld met representatieve kenmerken. Voor de realisatie van zijn vornehmen heeft hij het dal hier gekozen, waar vroeger goud gewonnen zou zijn. De naam Kuks komt uit het oude Duits (*Kukus*) een betekent een aandeel in de winst uit een mijn.

Het Model toont Kuks rond het jaar 1725, in de tijd van het grootste roem van het kuuroord. (*De nummers tussen de haakjes – zie het informatiepaneel van het model*).

Het dal van Kuks is verdeeld in twee delen door de rivier Elbe. De linker oever (vandaag de gemeente Kuks) is gewijd aan het kuuroord. Boven de geneeskrachtige bronnen is in het jaar 1696 als eerste de kapel van de Hemelvaart van de Maagd Maria (15), ervoor dan in het jaar 1710 het kasteel van von Sporks (14) – het centrum van het kuuroord en tevens het hoofdgebouw van het kuuroord met de zuilengallerijen. Voor de huisvesting van de kuuroordgasten diende het gasthuis Bij de Gouden Zon (16), ter vermaak het toenmalige houten theater, waar o.a. de Italiaanse toneelgezelschappen optraden (17). Naar de oever van de Elbe kon omlaag gelopen worden via het trappenhuis omgeven door de beelden van de Tritons en de cascades, waardoorheen ter tijden van de feesten de wijn stroomde (13). Polyfemos die het fontein onder de trappen beschermt (11) had een voor die tijd een ongewone attractie ingebouwd – een speelmachine.

Terwijl het linker oever voor de representatie diende, was de ruimte rondom de kade bestemd voor rust. Over de brug die gesierd was met beelden van de harlekijnen (10) heeft de kuuroordgast de zgn. paardrijplaats bezocht – de wedstrijdplaats bestemd voor de paardenrennen (9). De plaats voor de paardenrennen is gesierd met 40 beeldjes van trollen, die zouden de gezichten van von Spork zijn vijanden hebben. Voor de vrije tijd dienden ook het doolhof (6), het tuinhuis met biljarttafel (7) en de duiventoren (8) met schietbaan voor vogelsschieten.

Het resterende deel van de rechter oever heeft de graaf von Spork besteed aan de geestelijke zaken en aan de contemplatie. In het Huis van de Filosofen (26) heeft hij de bibliotheek geplaatst, die toegankelijk was voor alle kuuroordgasten. Als het dominante gebouw van Kuks heeft hij dan het gebouw van het hospitaal aangewezen met de kerk van de Allerheiligste Drie-eenheid (4), gebouwd vanaf het jaar 1707, met de beeldhouwversieringen in de vorm van de alegoriën van de Deugden en de Ondeugden van Matyas Bernard Braun (4a,b). De tuin van het hospitaal heeft hij vervolgens afgesloten doormiddel van een kerkhof (1).

Het roem van het kuuroord heeft echter niet lang geduurd. Reeds in het jaar 1740 is het dal bij watersnood overstroomd, en dat betekende het definitieve einde van de stormloop van gasten. Alle financiën van het landgoed zijn vervolgens besteed aan de exploitatie van het hospitaal en van het vroegere centrum van vermaak aan de linker oever is een stil door handwerkers en landbouwers bewoond dorpje geworden.

De rechter oever is echter steeds verder ontwikkeld. In het jaar 1743 was in het **hospitaal** de Spaanse monnikenoord van de barmhartige broeders gebracht, die hier zelfs tot het jaar 1938 de zorginstelling met het ziekenhuis voor 100 militaire veteranen uit de omgeving exploiteerde. Tijdens de Tweedewereldoorlog was in het gebouw de tuchtschool voor jongens, na de oorlog tot het jaar 1970 het bejaardentehuis.

In het jaar 1995 is het hospitaal in Kuks voor zijn uitzonderlijke kunstkwaliteiten uitgeroepen tot het Nationale Culturele Monument van de Tsjechische Republiek.

De schilderijen, gravures en foto's aan de muren tonen Kuks en zijn afzonderlijke bouwwerken in kleurenuivoering in de tijd van zijn grootste voorspoed

(de jaren 20 van de 18de eeuw) en ook van tegenspoed (begin 20ste eeuw). De kaart van het landgoed uit de eerste helft van de 18de eeuw geeft de omvang aan van de huishouding rondom het landgoed, waarvan de opbrengsten (graan, fruit, hout, bier, sterke drank e.d.) ter beschikking gesteld werden aan de bewoners van het hospitaal.

De foto bij het raam geeft u een idee van hoe de slaapkamer van de bewoners van het hospitaal in het begin van de 20ste eeuw eruit zag. (*Foto nr. 9, tegenover het gipsen borstbeeld van F. A. von Spork*)

In de kamer vindt u drie gedaantes van één **trol**. Hier ziet u het origineel van de bewaarde torso, de hedendaagse copie van de oorspronkelijke staat (een gipsafgietsel in kleur en een gipsafgietsel met stenen vernis). Veertig van dit soort trollen stonden er langs de paardenrennen aan de oever van Elbe onder het hospitaal, helaas zijn de meeste daarvan vernield door de stormvloed in het jaar 1740.

CORRIDOR

Reeds kort na de bouw van het hoofdgebouw is deze corridor bedekt door 52 schilderijen van het cyclus „De dodendans“. De dood die de vertegenwoordigers van verschillende standen komt halen, van de rijksten tot de armsten, van de seculairen tot de kerkelijken, wees de bewoners van het hospitaal op de laatste zaken van de mens. De schilderijen zijn aan het eind van de 18de eeuw om hygiënische redenen weggewit en pas in de jaren 2013-2014 weer ontmanteld. Deze worden begeleid door Duitse verzen, waaruit gelezen kan worden op wie de betreffende afbeelding betrekking heeft. Aan de linker kant zien we bijv. de koningin, de koning, de keizer. Aan de rechter kant de sterrenkundige, de handelaar, de zeelieden of de oude mannen.

DE ZIJKAPEL VAN HET HUILIGE KRUIS

De kapel diende als plaats van gebed voor de bewoners van het hospitaal en de beheerders daarvan – de barmhartige broeders. De inrichting is oorspronkelijk.

Op de voorwand is het laat Barocke suggestieve houtsnijwerk van de **Gekruisigde**, een volkskunst. Het houtsnijwerk is ingevoerd in de wandschildering, die **Jerusalem** afbeeldt in de richting van de Golgota. Aan de zijkanten zijn twee getuigen van het leven van Christus – de heilige Petrus en de heilige Maria Magdalena.

De schilderijen met de verhalen uit het leven van Christus (van links Het uitkleden van gewaad, De huilende Maria Magdalena onder de Gekruisigde en Het Optrekken van het Kruis) zijn van de Weense schilder Johannes Cimbäl, de hofkunstenaar van de barmhartige broeders (rond 1770).

De Kerststal op platen van de barmhartige broeders onder het balkon behoort tot de grootste kerststallen van dit soort in Tsjechië. Deze is afkomstig uit de periode van het late Barock en is overgeschilderd in de 19de eeuw.

DE KERK VAN DE ALLERHEILIGE DRIE-EENHEID

De kerk vormt het dominante bouwwerk van het dal bij Kuks en het hospitaal. Deze kerk is gebouwd uit de niet gestukte zandstenen blokken volgens het ontwerp van de Italiaanse architect Giovanni Battista Alliprandi in de jaren 1707 tot 1715. De kerk staat op een achthoekige grondstuk en is ter hoogte van 25 meter afgesloten door een speciale koepel, de zgn. Tsjechische koek.

In de blinde ramen onder de koepel zijn de **wapens** geschilderd van de stichters – links de von Sporks, rechts de verwanten Sweerts.

De portretten van Franz Anton von Spork en zijn echtgenote in de raamvitrages.

Het hoofdaltaar is gebouwd uit zandsteen en bedekt met de imitatie van marmer. Het schilderij in het altaar beeldt uit „**De herrijzenis van Lazarus**“. Boven het schilderij is de met goud bedekte houtsnijwerk van **de God de Vader**, het duif in het rode raam is **de Heilige Geest**.

Aan de zijkanten staan de figuren van de Apostelen – **de heilige Petrus** met de sleutels en **de heilige Paulus** met het zwaard.

In de nis achter de **preekstoel** is het schilderij van **de heilige Augustinus** in betwisting met de blunderraars.

Het linker groter zijaltaar is gewijd aan de **heilige Jan uit God**, de stichter van het Spaanse orde van de barmhartige broeders, dat dit hospitaal beheerde.

Het linker kleiner zijaltaar behoort aan het **heilige Kruis**.

In de aanbouw van de koster zijn in de vitrine de **kazuifels** en de liturgische voorwerpen van deze kerk uit de 18de eeuw geplaatst.

Tegenover, d.w.z. rechts onder het galerij met de laat Barocke orgel, bevindt zich **de ingang** tot het familiegraf van de von Sporks, dat direct onder de kerk geplaatst is en hetzelfde plattegrond heeft. De deuren zijn gesierd met een geraamte en de Latijn-Duitse verzen „*Memento mori*“ – Denk aan de dood!

Het rechter kleiner altaar is gewijd aan de **Maagd Maria van Zeven Smarten**.

Het rechter groter altaar is ook gewijd aan Maria – het schilderij toont de „**Annuntiatio aan Maagd Maria**“ en is naar alle waarschijnlijkheid begonnen in de werkplaats van de vooraanstaande Tsjechische Barock schilder Petr Brandl. Niettemin is zijn auteur – zoals ook in de andere gevallen – de Weense schilder Cimbali.

Boven de ingang van de kapel hangt het schilderij van **de heilige Patrick**, de beschermer tegen de kwade geesten.

De kerk is gerestaureerd in de vorm zoals die aan het eind van de 18de eeuw was. Er vinden hier concerten, kerkdiensten en bruiloftceremonie's plaats.

SACRISTIE

In deze ruimte bereide zich de pastoor vroeger op de kerkdienst. **Het meubilair** is in de Rococo stijl, de beschildering probeert marmer na te maken. De volks-houtsvijwerk van de **Madona met kindje** is van het einde van de 18de eeuw.

VOORMALIGE RECEPTIE VAN HET CONVENT VAN DE BARMHARTIGE BROEDERS

Vanaf het jaar 1743 was het hospitaal onder beheer van de barmhartige broeders, de orde gesticht in Granada door de opvolger van de verzorger Juan Ciudad, later genaamd de **heilige Jan uit God**. Hij is de voorganger van de moderne benadering van de ziekenhuizen die vanaf het jaar 1535 werd toegepast en de berust bijv. in het verdelen van de patiënten naar geslacht en ziektesoort. De heilige Jan uit God kunt u zien op twee schilderijen (*de heilige Jan behandelt op straat de behoeftige; het lijk van de heilige Jan, dat zelfs na 20 jaar na zijn dood niet uiteengevallen is*).

In Kuks werkten 12 barmhartige broeders met aan het hoofd de voorste, verder waren hier bijv. de apotheker en de chirurg. Het ziekenhuis bediende vanaf het jaar 1744 de verre omgeving en bereikte in het meest noordelijke punt zelfs het gebied van Polen.

Tijdens de voorste Roth werd de uitbreiding van het gebouw gepland met nieuwe ruimtes en de reconstructie daarvan (1766), hiervan is uiteindelijk maar een klein deel uitgevoerd (*plannen nr. 12 en 13 in de zin van de Spaanse bedevaartplaatsen, van de architect Niedreöcker*). Met de ombouw van de conventen pronken vaak ook de afzonderlijke **provincialen** (*portretten in de gewaden van de orde, 2de helft van de 18de eeuw*).

Naast het ziekenhuis en het convent van de barmhartigen is in het hospitaal zelfs tot het jaar 1945 het tehuis gevestigd voor de militaire veteranen. Aan de wanden ziet u de foto's van de bewoners (*de oude mannen uit de omgeving van Kuks*).

Boven de glazen vitrine hangen de twee lijsten van de overleden barmhartige broeders, die hiet in het hospitaal gewerkt hebben. Rechts van de vitrine zijn dan de documenten, die door iedere man, die hier aangenomen wilde worden, dienden te worden voorgelegd: verzoek, attest van behoud, attest van gebrek aan middelen en verklaring van een arts over de arbeidsongeschiktheid van de aanvrager. Deze documenten zijn door Franz Schneider in 1934 voorgelegd. De documenten zijn geschreven in het Duits en Tsjechisch-Duits.

In de vitrine ziet u het symbool van de orde van de barmhartige broeders: de granaatappel.

DE RUIMTE VOOR DE BAROCKE APOTHEEK: VOORMALIGE OPSLAG VAN DE APOTHEEK

Behalve deze ruimte en de ruimte ernaast (de oficiene) was de apotheek voorzien ook van de achter liggende ruimtes, bijv. het laboratorium op de begane grond.

Dit is het oorspronkelijke classistische **uithangbord** van de apotheek in Kuks met het symbool van de barmhartigen – de granaatappel (begin 19de eeuw) en de opschrift *Eingang in die Apotheke* (de opschrift in het Duits getuigt van de meerderheid van de Sudeten-Duitse bevolking in Kuks).

De naïve olieverfschildering stelt de **monnik in de tuin van het hospitaal** (*rond het jaar 1803*) voor.

De resterende inrichting is afkomstig uit de verschillende Tsjechische apotheken:

- in de vitrines ziet u de voorbeelden van de apothekers **potjes**, de zgn. staanders
- de onderzetters voor de vizels in de vorm van **kleine man** en **kleine vrouw** (laat Renaissance)
- **kastjes** voor kruiden uit de 18de eeuw
- **de apothekerstara** (toonbank) uit de 19de eeuw met de mand voor kruiden.

APOTHEEK

Beweeg a.u.b. uitsluitend in de ruimte die aangegeven is door de touwen en de tafel, kom niet achter de tafel en de vizels. Dank u.

De apotheek is gesticht volgens de beschikking van de stichting van het hospitaal in het jaar 1743. Deze werd genoemd „Bij de granaatappel“ (volgens het

teken van de barmhartige broeders). Het is de 2de oudste bewaard gebleven apotheek van het Barock in Midden Europa (na Klatovy in de Tsjechische Republiek).

De aan de zijkanten staande **kasten** (repositoria) zijn van hout voorzien van polychromie die het marmer nabootst. In de ovale cartouches boven de kroonlijst van de kasten zijn de portretten van de **beschermheren**, de artsen en de apothekers.

De apothekers **potjes** – staanders – zijn van glas, porcelein en ceramiek gemaakt. De kostbaarste zijn rood en van lindenhout gemaakt, dat in de stierenbloed is gedompeld, en deze zijn voorzien van de signaturen omlijst met goud. Er tussenin zijn ook sommige curieuse stukken – bijv. voor de poeder van de schedel van een zelfmoordenaar die zich opgehangen heeft of voor de drakenbloed.

De **tafel / toonbank** van de apotheek – tara – is gesierd met de ijzeren appelboom die dient als kapstok voor verschillende instrumenten van de apotheker.

Aan de zijkanten van de tafel is de collectie van de Tsjechische **vijzels** uit de 18de en de 19de eeuw – links de belvormige (bronzen), rechts die van gietijzer.

Boven de ingang is een van de symbolen van de apothekers – **de eenhoorn**. De houten kop is voorzien van de hoorn van de walvisachtige Narvala. De poeder van deze hoorn zou geneeskrachtig werken tegen de giften.

De plafondschildering uit de eerste helft van de 18de eeuw stelt de hemelse apotheek voor met Jezus als de apotheker, naar wie de barmhartige broeders komen voor hun missie die uitgedrukt is in het woord CHARITAS – liefdadigheid, barmhartigheid.

De exploitatie van de apotheek eindigt door het verdrijven van de Duitse bevolking uit Kuks in het jaar 1945.

Nu gaat de groep over de binnenplaats en de rondleiding wordt vervolgd in het lapidarium, waar de beelden van de Deugden en de Ondeugden bewaard worden.

BINNENPLAATS

De kleurrijkheid van de **fasades** toont de functionele verdeling van het gebouw – rechts (groen) bevond zich het hospitaal voor de militaire veteranen, links dan het convent van de barmhartige broeders met het ziekenhuis.

Boven de ingang tot het hospitaal is de **zonnewijzer** uit de 18de eeuw met de Latijnse opschrift: *Wees waakzaam, omdat je niet weet, op welk uur de Heer zal verschijnen!*

Rechts is de **Kleine christelijke strijder** van Matyas Braun. De strijder heeft naar gezegd wordt het gelaat van de graaf von Spork, die zichzelf beschouwde als de bewaker van het echte geloof.

Op de tuinpoort zit **Polyfemos**, die geplaatst werd in Kuks op het fontein onder de trappen van het kuuroord. In de rug had hij toen een speelmachine gehad die door het stromende water uit de cascades werd aangedreven. De melodiën daarvan behoorden tot de grootste attracties van de Barocke Kuks.

TUIN

De tuin kunt u zelfstandig bezoeken na de rondleiding. Ga nu verder met de groep.

De eerste beeldhouwer, die destijds in Kuks werkte, was de Nederlander Bartholomeus Zwengs. Hij is de auteur van de **alegoriën** van de Muzen, Vrije kunsten, Elementen en Jaargetijden, die rondom de tuinperken geplaatst werden (1705).

Midden in de tuin is het beeld van de **Grote christelijke strijder** van Matyas Bernard Braun (1732). Hierover geldt hetzelfde als over de kleine versie daarvan die op de binnenplaats staat. De grote strijder liet de graaf von Spork plaatsen op de grens van zijn landgoed en van het landgoed van de vooraanstaande kerkelijke orde ten tijden van Barock – de Jezuiten, met wie hij vaak geschillen had over de grond. De strijder wees met zijn zwaard in de richting van de Jezuitenresidentie in de nabijgelegen gemeente Zirec.

De tuin is ontworpen als het voorraad van **kruiden, groenten en fruit** voor het hospitaal. In totaal 144 perken tonen de veelzijdigheid aan vruchten (van geneeskrachtige kruiden tot groenten), die het hospitaal ter beschikking had. Tussen de bomen vinden we de traditionele Tsjechische boomsoorten (bijv. de vogelkers of de kweepeer).

LAPIDARIUM

A.u.b. neem in acht de slechte acustiek in deze zaal, waar zelfs een gesprek met zachte stem de uitleg van de gids kan verstoren. Dank u.

De toenmalige hoofdzaal van het ziekenhuis met 34 bedden. Zijn aanzicht tonen de tweed foto's uit het jaar 1915 (*naast de ingang*).

Na het jaar 1984 zijn hierheen de originelen van **de Deugden en de Ondeugden** overgeplaatst, die oorspronkelijk voor het voorgevel van het hospitaal stonden. Op hun plaats daar staan nu de copiën daarvan.

De alegoriën hadden de kuuroordgasten en de bewoners van het hospitaal moeten doen denken aan de eeuwige strijd tussen goed en kwaad, aan het geschil om de ziel van de christen en de critiek van het algemene bestaan, wat behoorde tot de basisonderwerpen van von Spork zijn wereld. Onmisbaar is weer de aanwezigheid van de Dood.

De beelden zijn uitgehouwen uit het zandsteen dat afkomstig is uit de omliggende steengroeven en ze waren in de tijden van Barock in kleur vervaardigd. De beelden kenmerken zich door buitengewone levendigheid en rijkheid aan symbolen. Het gaat om de in de hele wereld unieke op deze manier ingerichte galerij van menselijke eigenschappen.

De auteur, de vooraanstaande Tsjechische Barocke beeldhouwer Matyas Bernard Braun (van 1684 tot 1738) kwam uit Tyrol, hij leerde het vak in Italië. zijn werken bevinden zich in vele Tsjechische steden (voorn. Praag – Karlsbrug, Liberec, Teplice, Jaroměř e.a.). Voor zijn grootste opdrachtgever von Spork begint hij te werken in het jaar 1712. De alegoriën van de Deugden en de Ondeugden heeft de werkplaats van Braun in een recordtijd van twee jaar (!) uitgehouwen – tusschen 1718 en 1720.

De reeks van de Deugden begint bij **de Engel van de zalige dood** (links), van de Ondeugden bij **de Engel van de bedroevende dood** (rechts). *De beelden worden hier beschreven wisselend tussen de Deugden en de Ondeugden.*

Geloof

De basisdeugd in christendom. Het meisje omarmt het kruis, het symbool van geloof, bij haar voeten ligt de pauselijke tiara, het symbool van de Kerk.

Hoogmoed

De vrouw in de trotse houding, rijkelijk gekleed, met een waaier van de pauwenveren. De pauw als het symbool van dit eigenschap bevindt zich aan de voeten van de vrouw.

Hoop

Het meisje kijkt naar de hemel, waarvandaan ze de verlossing verwacht. De anker doet denken aan verre landen, aan verwachtingen, aan hoop.

Gierigheid

De lelijke oude vrouw kijkt gierig naar de zakken met geld. In de andere hand heeft ze de schuldbrieven. De kist met schatten wordt bewaakt door de duivel met de twee hoornen van overvloed. Op de kist zit de kikker, omdat de rijke mensen op hun geld zitten als de kikker op de bron. De wolf is even gulzig als de gierige mensen.

Liefde

De laatste van de basis drie-eenheid van deugden is hier afgebeeld als de moederliefde.

Ontucht

Het deels ontbloot meisje kijkt naar zichzelf in de spiegel, waar ze echter niet zichzelf ziet maar haar echt gelaat – gelaat van de aap. Ze omarmt de aap, het symbool van onkuisheid. Ze stapt op boeken, omdat ze onderwijs en godsdienst minacht. Voor het geld dat onder haar voeten ligt verkoopt ze haar lichaam.

Geduld

Het meisje met het lammetje dat doet denken aan het gezegde „geduldig als een lam“; Christus werd ook afgebeeld als een lam. Op het reliëf aan de voeten het symbool van de geduldige persoon uit de Bijbel – Job.

Afgunst

De magere oude vrouw bijt uit afgunst op haar eigen tong. Rondom haar lichaam spannen zich de slangen die in zich het gif van afgunst dragen. De hond is zoals alle jaloerze wezens furieus.

Wijsheid

De vrouw met drie gezichten, waarin de houding van een wijze mens ten opzichte van de wereld getoond wordt. Het achterste gezicht kijkt naar het verleden, waaruit het de lering trekt voor het heden (het gezicht vooraan). Het derde gezicht in de spiegel laat zien, dat je ook altijd aan de toekomst moet blijven denken. De slang rondom de arm symboliseert de slimheid.

Vraatzucht

De dikke vrouw met bedorven tanden kijkt gulzig naar de schaal vol met lekkernijen. Aan de voeten heeft ze de vertegenwoordiger van het eigenschap – het varken.

Moed

De vrouw in antiek harnas leunt tegen de torso van de zuil, het symbool van stabiliteit. In de linker hand houdt ze de marschalstok.

Toorn

De vrouw trekt kwaad de jas van haar lijf. Ze is gekleed in de harnas die eraan doet denken dat kwade mensen bestand zijn tegen alle overtuigingspogingen. Onder haar voeten is de woedende beer.

Godsdienst (midden in de zaal)

Verbindt de Deugden en de Ondeugden samen. Het meisje met de vleugels, dat gedragen wordt door het geloof tot aan de hemel. In haar hand heeft ze zweep en boeien – de symbolen van het aardse lijden. Λ en Ω in het boek wijzen erop, dat God de eerste en de laatste is, het begin en het einde van alles. Het geraamte in deze positie toont, dat het geloof het wint van de dood.

Kuisheid

Het meisje heeft bedekt gezicht, omdat ze probeert te ontkomen aan de slechte dingen om haar heen. De duifjes onder de zoom van haar mantel stellen de liefde en de trouw in het huwelijk voor. Het reliëf beeld toont de kuize Jozef uit Egypte voor de verleidelijke Putifarka.

Luiheid

Het slaperige meisje leunt tegen het symbool van domheid en luiheid – de ezel.

Ijver

Het meisje hield ooit in de opgeheven hand een ijzeren kegel met garen. Zij leunt tegen de bijenkorf, omdat de bei het symbool van ijver is. De zandklok wijst erop, dat de ijverige mensen hun tijd in acht hebben. Bij haar voeten pikt de haan, omdat de ijverige mens zijn dag vroeg in de ochtend begint tijdens het kraaien van de haan.

Wanhoop

De vrouw steekt in haar wanhopige levenssituatie de dolk in haar borstkast. Op de boomstronk ligt het volgende symbool van het levenseinde door een zelfmoord – de touw.

Grootmoedigheid

Het meisje biedt uit haar hoorn van overvloed de vruchten der aarde aan de binnenkomers.

Lichtzinnigheid

Het enige beeld zonder attributen, de eigenschap wordt uitgedrukt door een dansend meisje met gelaat vol lach en ijdelheid.

Eerlijkheid

Het meisje met het hart op de hand. Ze stapt op de masker, omdat de eerlijke mensen de huichelarij minachten. De duiven doen denken aan liefde en sereniteit.

Kwaadsprekerij

Het meisje steekt de tong uit, alsof ze zojuist kwaad spreekt over iemand. In de handen heeft ze brandend strobundel, omdat kwaadsprekerij zich met de snelheid van het vuur verspreid. Bij haar schouder zit de kraai, het symbool van geroddel. Op de kleding zijn verschillende maskers, die veranderen al naar gelang over wie ze roddelt of wie ze vleit. De kunstbeen wijst erop, dat ondanks alles zal de kwaadsprekerij niet ver komen.

Gerechtigheid

Deze wordt traditioneel afgebeeld als de vrouw met de geblinddoekte ogen, omdat ze oordeelt naar hoe iemand handelt en niet hoe iemand eruit ziet. In de opgeheven hand droeg zij vroeger de ijzeren weegschaal voor het wegen van de menselijke daden. Met de zwaard bestraft ze het onrecht.

Sluwheid

Het meisje met de masker, omdat haar echte gelaat mag nooit herkend worden. Ze draagt in haar handen de vissen, slijmerig als de sluwe mensen. Aan haar voeten zit de vos – het symbool van slinksheid.

Gematigdheid

Het meisje heeft de beker tot aan de rand gevuld, omdat de gematigde mensen in alles de juiste maat kennen.

De laatste van de Ondeugden – *Bedrog* – van Braun is helaas niet bewaard gebleven. Voor het voorgevel van het hospitaal was die in het jaar 1883 vervangen door het neoclassistische beeld met dezelfde naam van de Oostenrijkse kunstenaar Seeling.

Als u een ticket hebt gekocht voor het Tsjechische apotheekmuseum of het graf, wacht dan voor het lapidarium en volg uw gids en zijn instructies. Zo niet, verlaat alstublieft het object.

WIJ DANKEN U VOOR UW BEZOEK. TOT ZIENS.

Geef a.u.b. deze tekst terug aan de gids.

GRAFTOMBE

Dit is het deel van de rondleiding met de gids, die u erbij kunt kopen. De rondleiding sluit aan op de afgeronde uitleg in het hospitaal en begint buiten voor de kassa.

In het hospitaal als de plaats van het overlijden en de dood heeft de stichter F. A. von Spork ook de familiebegraafplaats gesticht. De graftombe van de graven bevindt zich op hetzelfde plattegrond als de zgn. bovenkerk.

Boven het **altaar** met het reliëf van de „Herrijzenis des Here“ hangt het houtsnijwerk van de **Christus aan het kruis** – het enige werk van Braun in Kuks dat niet van steen gemaakt is, dat behoort tot de topwerken van de Midden-Europese Barocke beeldhouwkunst (voor 1724).

In het graf zijn in totaal **20 doodskisten**, meestal gemaakt van tin. Achter de tralies zijn de relikwieën van de vooraanstaande leden van de familie bewaard, voornamelijk van:

- de generaal Jan, de grootvader van de von Sporks (*achterin in het midden, de grootste doodskist*)
- Franz Anton, de stichter van Kuks (*helemaal in het midden voor de generaal Jan*) en zijn echtgenote Francisca Apolonia (*onder het kruis*)
- Gustav Adolf Sweerts-von Spork, de laatste nazaat van de stichter van Kuks (*achter de linker tralie bij de wand*).

Elke dag om 9 uur s’ morgens hebben hier de bewoners van het hospitaal gebeden voor hun mecenáš. De missen waren er ook op de dag van de viering van de geboorte en het overlijden van de familieleden.

Het graf werd verlicht door het **eeuwige licht** in het midden, dat zichtbaar was direct uit de slaapkamer van de graven van het toenmalige kasteel boven het trappenhuis aan de tegenoverliggende oever.

WIJ DANKEN U VOOR UW BEZOEK. TOT ZIENS.

Geef a.u.b. deze tekst terug aan de gids.